

śrī-śrī-gopāla-campūḥ

pūrva-campūḥ¹

prathamam pūraṇam

śrī-śrī-rādhā-ramaṇāya namaḥ

śrī-śrī-kṛṣṇa-caitanya namaḥ

śrī-kṛṣṇa kṛṣṇa-caitanya sa-sanātana-rūpaka |
gopāla raghunāthāpta-vraja vallabha pāhi mām ||1||

[1] tad evam ārambhasambhavadantarmahasā sahasā vilikhya tad idam ullikhyate | kim idam? madiṣṭadevasya, madanviṣṭadayāśiṣṭatadbhakta-samudayasya ca kramataḥ smaraṇam āvirbhūtam | kim vā, kevalasya madiṣṭa-devasya; kim vā, tadviśiṣṭasya | āṁ āṁ, tantratas tat trayam api svatantratayā labhyate | tatra prathamam tāvat prathamataḥ prathayāmi | atra śrī padam anyad anyad api kiñcid anuṣṭupchandaḥparacchandatayā pūrvatra ca paraparatra ca yatra na dattam, tatra ca sandhātavyam |

[2] yathā: he śrī-kṛṣṇa-nāmnātidhanya! sarva-mūrdhanya! he śrī-kṛṣṇa-caitanya! sarva-śarmada-kīrtanya! he mahita-śrī-sanātana-sahita-śrī-rūpa-nāmadheya, man-mūrdhany ādheya! he śrī-gopāla-bhaṭṭākhyā-pravṛddha-bhaṭṭāratā-samṛddha! he śrī-raghunātha-dāsa! nāma-dhāmatayātiprasiddha-parama-bhakti-bharāvīddha! he teṣāṁ evāpta-vrajatāsiddha-varṇana-sat-karṇa-garbhābharaṇa-śrī-bhūgarbhādi-saṅjñādhikaraṇa! he śrī-vallabha! prāg-bhaviya-durlabha-sukṛta-sandhīyamāna-madīya-śaraṇa-pitṛ-carāṇa!

kim vā, he śrī-raghunāthasyāptān vrajaty anuvrajatīti tattayā sarva-vallabha! śrīvallabha! mām pāhi! nijacaraṇacchāyayā matpratipālakatām āyāhi | yathā kamsārāter āsu sukhavilāsam śāmsantī, sahāyatayā ca lasantī ca priyasakhīyate, na tadvad anyo dhanyo'pi janaḥ sambhavati |

[3] atha dvitīyam api pratīyamānam nirmāmi: śrī-kṛṣṇa iti | śrīr atra rādhā | eṣā hi śrīpradhānatayā sādhaiṣyamānatāyām nirābādhā | tad-anantara-kṛṣṇa-śabdaś cātra śabda-brahma-gūdha-para-brahma nanda-nandana-vācakatāyām rūḍhaḥ | tena, "he śrī-rādhākhyasvarūpa-śakti-yukta-kṛṣṇa" ity arthaś ca nirvyūdhāḥ |

kṛṣṇa iti:

[kṛṣṇir bhū-vācakaḥ śabdo ṇas ca nirvṛtivācakaḥ |](#)
[tayor aikyaṁ param brahma kṛṣṇa ity abhidhīyate ||](#)

¹ This text is drawn primarily from Puri Das' edition (1947).

iti pramāṇa-jñāta-caraḥ kṛṣṇa-śabdāḥ tv atra yoga-puraskṛta-rūḍhitayā tat-paraḥ | bhūr iti bhāvavibantatākaraḥ | sa cāyam bhāva-śabdavad dhātv-artha-mātratā-dharaḥ | dhātvarthaś cātrākarṣaṇam, tad eva sphuṭam āptatayāptamanasām ākarṣaṇam | tatas ca bhinnapadārthatayāvagatayor dayitayor iva tayor aikyaṁ yoga eveti tad-yukta ānandaḥ sarvākarṣakānanda ity artha evāmandaḥ; paraṁ brahma iti, | [narākṛti paraṁ brahma](#) iti hi prasiddhiḥ | yoga-puraskṛta-rūḍhatopagūḍhatayāpi śrī-nandanandanam eva vakti tac-chabdaśaktir iti vyakti-siddhiś ca | tad etad abhidhīyate cābhidhīyate iti | tasmād eva tadīya-svabhāva-viśeṣa-bhāvanārtham eva punar-uktir iyaṁ yuktim yunakti |

caitanya iti | "he sarvaprakāśaka! sadrūpatayā sarvāśrayasvarūpa!" tadrūpatā ca vipaścidbhir avagatā, [sac-cid-ānanda-rūpāya kṛṣṇāyākliṣṭa-karmane](#) iti tāpanīya-nāndīni-śamanāt | [tvayy eva nitya-sukhabodha-tanau](#) iti śrī-bhāgavatiya-brahma-stave nigamanāc ca |

sa-sanātana-rūpaka iti, "he sanātanena sadātanena śvasvarūpam anubhavadbhir api sunirūpaṇa rūpeṇa saha vartamāna! tena svabhaktivittacittam anuvartamāna!"

gopāla-raghunāthāpta-vraja-vallabha iti, "gopāleṣu ye raghavo laghavo, ye ca nāthā mukhyā iti vikhyātagāthās, tair āptasya vrajasya ballava-tallaja-vrajasya vallabha!" kim vā, "gopālānām laghur iṣṭaḥ, sa ca nāthāś ca yas, tasya sambodhanam triṣv iṣṭe'pe laghur iti nānārthavargalabdhabodhanam | āptavrajavallabha iti "āptavrajānām svajanasamūhānām vallabha! pareṣām alabhya msatprabha!"

[4] atha ṛṭīyam api sambhṛṭīkaravāṇi: he śrī-kṛṣṇa iti | śrīr atra ca paramapreyasīṣu śreyasī rādḥā, tatas "tadyuktatayā madhuralilāyām asaṁkīrṇa! he kṛṣṇa-caitanyākhyā-bhaktāvatāra! tādātmyāpannatayāvatīrṇa! he sanātana-rūpābhyām paramānurakta-subhaktābhyām saha vidyamāna! he gopāla-raghunāthābhyām tat-tan-nāmābhyām api subhaktābhyām āptaḥ prāpto yo vrajas, tasya vallabhatayā sarva-vidyamānaḥ! mām pāhi, mat-pālakatām yāhīti |

atha grantha-sūcanā—

[5] tad evam maṅgalaṁ saṅgamayya kāryam vicāryate |

yan mayā kṛṣṇasandarbhē siddhāntāmṛtam ācitam |
tad eva rasyate kāvyakṛtiprajñā-rasajñayā ||2|| [anuṣṭubh]

so'ham kāvyasya lakṣyeṇa mano nirmāmi tādr̥śam |
tan mahānto yad īkṣerāms tadā hemni cito maṅiḥ || 3 || [anuṣṭubh]

pūrvottaratayā campū-dvayī seyam trayī trayī |
pṛthak pṛthag grantha-tulyā yatheccham sadbhir īkṣyatām || 4 || [anuṣṭubh]

śrī-gopāla-gaṇānām gopālānām pramodāya |
bhavatu samantād eṣā nāmnā gopāla-campūr yā || 5 || [upagīti]

yadyapi ciram antardhā jātā śrī-gokula-sthānām |
tadapi mahātmasu teṣāṁ vyūha-samūhaḥ puraḥ sphuran jayati || 6 || [udgīti]

[6] asti kila vṛndāvana-nāma-dheyam bhāga-dheyam iva subhagam vanam avanī-devyāḥ | yad
aho, vanam apy avanāya kalpate sakala-lokasya | prasāga-mātrataḥ pavamānam api tatra
kṣipratā-pratāpataḥ pavamānatām apy atikrāmati | parama-tri-varga-dāne nirargalam api
sarvadāpavargam apavarjayati | mukti-sandha-sambandha-gandham api svabandha-
nirbandha-nibandhanam bhavati | sadā sadāvalīśasya bhakti-pradam api kadāpi na dadāti tad-
bhaktim | brahmaṇātmani yad anañcitam api matvā janma vāñchitam, tena tat paramañcitam
matam iti nija-hita-mahita-mahimārambham upalambhayati | tad evam gahana-caryā-
paryākulatayā virodhālaṅkāravat viruddhāyamānam apy artham anuruddhatayā
paryavasānataḥ pariṇamayati | tasmin kavīnām akavitāyām api kavitā sambhāvitā bhavitā |
tasminn eva ca paramodāra-sāratāvagamyate | tadd hi taddhitayā muhur avatīrṇasya
sarvasyāpy ānandanasya śrīman-nanda-nandanasya sarvam ānanda-parva sarvadā parvati |

[7] asti ceha śrī-śukasyāpi sukha-camatkāra-kāraṇam padyam—

[vṛndāvanam govardhanam yamunā-pulināni ca |](#)
[vikṣyāsīd uttamā prīti rāma-mādhavayor nṛpa ||](#) iti | (BhP 10.11.36)

[8] tatra govardhanas tu purastād evam prastūyate –

yad gokuleśvara iti prathitiḥ purāṇe
kṛṣṇasya tad bhavati gokulam asya dhāma |
govāsātā ca kila gokulatā-nidānam
govardhanas tad iha sarva-nidhānam eva || 7 || [vasanta-tilaka]

[9] tatra cāyam viśeṣaḥ –

tri-jagati mānasa-gaṅgā govardhanam api vibhīdati viditā |
aham iha manye kṛṣṇa- snehaja-dhārā tad-antaram viśati || 8 || [gīti]

kiṁ ca,
tasmin śrī-hari-rādhayor yugalitam yad bhāti kuṇḍa-dvayam
saṁsaṅgena parasparam parimalān manye tayos tan-miṣam |
premāsīt prakātam yataḥ śvasanakaiḥ kampānvitam jādyā-yug
bhaktārdra-sthiti-kṛc ca tad ghana-rasākāram daridṛśyate || 9 || [sārdūla]

[10] yamunāyām cāyam atīśayaḥ—

snāna-jāta-sukṛtān na kevalāt
sphūrtidā muraripo raveḥ sutā |
vikṣaṇād api yato bibharti sā
śyāma-dhāma-vara-mādhurī-dhurām || 10 || [rathoddhatā]

tasyām cotprekṣante—

śva-snigdha-vṛnda-viṣaya-priyatā-mahimnā
svedāṁśa eva kim u kṛṣṇatanor visārī |
vṛndasya kṛṣṇa-viṣaya-priyataiva kim vā
tad-bhāva-bhāvita-gatir bhavati sma kṛṣṇā || 11 || [[vasantatilakā]]

[12] pulināni ca tasyā mahā-premollāsam āviṣkurvanti | tathā hi—

adyāpi yāni vibudhān avaloka-mātrāt
puṣṇanti kṛṣṇa-kṛta-rāsa-rasam vibhāvya |
tāny atra kim vara-rasāyana-divya-cūrṇair
abhyāsataḥ sva-pulināni cinoti saurī? ||12|| [[vasantatilakā]]

[13] bhāṇḍīras tu sa no mano vyākulayati | tathā hi—

bhāṇḍīrasya sphuṭam adhihari prema kim varṇanīyam
sāntardhānam sthitavati harau bādham antardadhe yaḥ |
yāntu svāṁśena ca viṣayatām atra govardhanādyā
loke snigdha racayitum idaṁ na kṣamaḥ syām itīva ||13|| [mandākrāntā]

[14] aho premagambhīryam asya paśya vṛndāvanasya! yataḥ—

kutra kutracid agasya dambhataḥ
stambham eti tad idaṁ harer vanam |
prāyaśaś cala-dalasya kampratām
aṅkurasya pulakāni sarvataḥ ||14|| [rathoddhatā]

[15] āvirvrajati ca tasmin sa-vraja-vāsi-jana-vraje vraja-rāja-tanūje kim kim vā tad vyañjijīṣayā
nāvīrvrajati? tac ca yuktam evotpaśyāmaḥ; vrajapadam hi sarva-samīcina-samūham ūhayati ||

[16] asti ceha śrī-bhāgavatīyam padyam,

[tata ārabhya nandasya vrajaḥ sarvasamṛddhimān |](#)
[harer nivāsātmagūṇai ramākrīdam abhūn nrpa! || iti | \[BhP 10.5.18\]](#)

[17] teṣām āvirbhāvasya **pādma-purāṇa**-sandarbhānusāreṇa pratikalpam analpa-sukha-
kalpaka-sampad-udanta-dantavakra-vadhānte sarvato'py ekānte kānte yatra praveśasya
nirdeśaḥ prathayiṣyate, tasmād bhava-jana-manah-kāya-nikāya-sparśa-virahitād vārāhādi-
sankīrtita-pravara-kīrti-kadambādi-mayāt **pādma-skāndādi**-gatāsankīrṇa-varṇakarṇita-tat-
tat-sanātana-śīla-tārāmasa-rāma-go-gopa-gopāla-lilā-nidhānād vṛndāvanasyaiva vaibhava-
viśeṣād aśeṣam bhavati, prakṛti-sthitim atīto hi yaḥ |

[18] **bṛhad-gautamīya**-stha-śrī-kṛṣṇa-vacane tu tat-tat-sankṣepārtha-nikṣepaḥ preksyate |

idaṁ vṛndāvanam ramaṁ mama dhāmaiva kevalam |
atra me paśavaḥ pakṣi-mṛgāḥ kīṭā narāmarāḥ |
ye vasanti mamādhiṣṇye mṛtā yānti mamālayam ||
atra yā gopa-kanyās ca nivasanti mamālaye |
yoginyas tā mayā nityam mama sevā-parāyaṇāḥ ||
pañca-yojanam evāsti vanam me deha-rūpakam |
kālindīyam suṣumnākhyā paramāmṛta-vāhinī ||
atra devās ca bhūtāni vartante sūkṣma-rūpataḥ |
sarva-deva-mayaś cāham na tyajāmi vanam kvacit ||
āvirbhāvas tirobhāvo bhaven me'tra yuge yuge |
tejo-mayam idaṁ ramaṁ adṛśyam carma-cakṣuṣā || iti |

[19] yaṁ khalu vaibhava-viśeṣam sarva-sāreṇa yathā-sthānam prakāśayiṣyamāṇa-vyākhyā-
viśeṣāvatareṇa **śrīmad-bhāgavatā** nusāreṇa gopānām svam lokam varuṇālayād āgataḥ karuṇā-
varuṇālayaḥ svayaṁ bhagavān akrūrāya vaikuṅṭha-viśeṣa-lakṣaṇa-sva-vaibhava-vyañjanayā
sukha-prade brahma-hrade majjanena tasmād unmajjanena ca taj-jana-kautuka-jananād
anantaram chandaḥ-stūyamānenātmanāvitṛā vicitram atraiva vṛndāvane tadiya-nara-līlā-
veśena sādharmaṇam anyebhyas tebhyaḥ sandarśayāmāsa; yaṁ prati sampraty api
prapadyamānā vidvāmsaś cetasāpi sāksād iva tal-līlāḥ pratipadyante; yaṁ pari **hari-vaṁśe**
govindābhiṣeka-sampad-amśe mahendraḥ śrīmad-vrajendra-tanūja-tanuvad vyāpakatām
satyām pratyāyayāmāsa; yaṁ punar vṛndāvana-stha-samasta-samabhyarṇam api tat-tad-
varṇanānusāreṇa kecit prakṛty-āvaraṇataḥ parama-viyad-ūrdhvaṁ nirvarṇayanti; ataeva
līlānurūpa-rūpatayā bhūmānam abhūmānam ca prapadyante yad bhūmayāḥ | eṣa eva śeṣa-
nirviśeṣatayā brahma-sākṣāt-kārākāratayā ca **brahma-saṁhitā** diṣu bṛṁhitam bṛhadbhir
varṇayāmāse | tatra ca prakāṭāprakāṭa-prakāśa-mayasya vṛndāvanasya bahu-vidha-
saṁsthānatayā bahu-vidha-śāstra-śrutasyāprakāṭa-prakāśa-maya-vaibhava-viśeṣa eva samprati
varṇaniyāḥ | sa ca gokula-pradhāna eveti sva-vivakṣita-hitā **brahma-saṁhitā** nu-saṁhitā
kriyate | tad-vacanāni tu bodha-kramāya kramam atikramyānukramyante, yathā—

bhaje śvetadvīpaṁ tam aham iha goloka iti yaṁ
vidantas te santaḥ kṣiti-virala-cārāḥ katipaye |
śriyaḥ kāntāḥ kāntāḥ parama-puruṣaḥ kalpa-taravaḥ
drumā bhūmīś cintāmaṇi-gaṇa-mayī toyam amṛtam ||

kathā gānam nātyam gamanam api vaṁśī priya-sakhī
cid-ānanda-jyotiḥ param api tad āsvādyam api ca |
sa yatra kṣīrābdiḥ sarati surabhibhyaś ca sumahān
nimeṣārdhākhyo vā vrajati na hi yatrāpi samayaḥ || [bra.sam. 5.57-58]

[20] kim ca, īsvaraḥ paramaḥ kṛṣṇaḥ ity upakramyāha—

śahasra-patra-kamalam gokulākhyam mahat padam |
tat-karṇikāram tad-dhāma tad-anantāmsa-sambhavam |
tat-kiñjalkam tad-amśānām tat-patrāṇi śriyām api ||

catur-asraṁ tat-paritaḥ śvetadvīpākhyam adbhutam |

catur-asraṁ catur-mūrteś catur-dhāma catuṣ-kṛtam ||
caturbhiḥ puruṣārthaiś ca caturbhir hetubhir vṛtam |
sūlair daśabhir ānaddham ūrdhvādho-dig-vidikṣu ca ||
aṣṭabhiḥ nidhibhir juṣṭam aṣṭabhiḥ siddhibhis tathā |
manu-rūpaiś ca daśabhir dik-pālaiḥ parito vṛtam ||
śyāmair gauraiś ca raktaiś ca śuklaiś ca pārṣada-ṛṣabhaiḥ |
śobhitam śaktibhis tābhir adbhutābhiḥ samantataḥ ||

api ca—

cintāmaṇi-prakara-sadmasu kalpa-vṛkṣa-
lakṣāvṛteṣu surabhīr abhipālayantam |
lakṣmī-sahasra-śata-sambhrama-sevyamānaṁ
govindam ādi-puruṣaṁ tam ahaṁ bhajāmi || ity ādi |

br̥had-vāmane—

ratna-dhātu-mayaḥ śrīmān yatra govardhano giriḥ |
ratna-baddhobhaya-taṭā kālindī saritām varā || ity ādi cānyatra |

[21] tad etad-anusāreṇa prathamam tāvat kāvyasya nidhānam vastu-mātraṁ sa-pramāṇam prakāśyate, citrasya phalakam iva | [22] tathā hi--yasya khalu lokasya golokatayā go-gopā-vāsa-rūpasya, śvetadvīpatayā cānanya-spr̥ṣṭa-parama-śuddhatā-samudbuddha-svarūpasya tādr̥śa-jñāna-maya-katipaya-mātra-prameya-gātratayā tat-tat-paramatā matā, parama-golokaḥ parama-śvetadvīpa iti | [23] tad eva yuktam uktam bhavati |

[24] yatra hi svacchandatānanda-prada-bahu-vacanārthā gopī-padārthāḥ śriyaḥ śrayante | nānya-vaikuṅṭhavat tad-eka-vacanārthatākuṅṭhāḥ | tāsām tat-padārthatā ca tan-mahā-vāg-ārtha-sārākarṣa-yantre mahā-mantre ballavī-vallabhatayā tasya japam upadiśantīti sidhyati |

[25] atra na kevalam tasya dvi-varṇa-padasya vṛttāv eva rūḍhim avalambāmahe, api tu dhyāne'pi | kintu, **nāyam śriyo`nga** iti śukānuvādaḥ sāmānya-lakṣmī-vijayam vyanakti | **lakṣmī-sahasra** iti viriñci-vāṇī lakṣmī-viśeṣatvam urīkaroti, yasmād atra kuru-pāṇḍava-śabdavad yathāvasaram khaṇḍākhaṇḍa-vācakatā matā | tad evam sati, tatrāpi rādhā parameti **pādma-skāṇḍādivārāha-vimiśra-mātsye** | **govinda-vṛndāvana-nāma-tantre**'py abhāṣi yat, tat katham anyathā syāt?

lakṣmīr abhitaḥ stritamā gopyo lakṣmītamāḥ prathitāḥ |
rādhā gopitamā ced asyaḥ kā vā samā rāmā? ||15|| [upagīti]

[26] tad evamvidhānām tāsām api sarvāsām eka eva ramanas, tata eva gokuladhāmā govindanāmā pratyekam ekām ekām ramām ramayatām ramā-ramaṇanāmnām

purupuruṣāṅgāṃ paramaḥ | [27] yat tu madhye māyayā pratyāyitam aupapatyam, tat khalv avāstavatvāt parastād avadhvastam iti śrīparamapurusaśabdābhyāṃ pramitam | kathāyāṃ tu pramāṇa-viśeṣagrathanayā prathamīṣyāmaḥ | [28] evaṃ śiṣṭaḥ śrīrāmo'py atidiṣṭaḥ | [29] kim ca, aśeṣā evataravaḥ kalpataravaḥ sankalpadānabalāt kevalān, na tu mānyatā-dhanya-sāmānya-viśeṣāt | teṣu ca jātyā kalpa-taravas tu vilakṣaṇa-tayā kṛta-lakṣaṇā eva |

[30] kim ca, ādarśanibhasvacchavibhavanānādarśasparśādimayabhūmikā bhūmīś ca kānter uta kānter vṛṣṭiśṛṣṭikāriṇī cintāmaṇīyate | [31] āstām tāvad uttaram anu tāratamya-ramyatā-gamya-mahimā grhādiṣu mahā-cintāmaṇī-mayī, yasmād udbhinnās tad-udbhidaś ca tādīya-śobhām ātmany udbhāvayanti | yatra ca,

drṣṭi-śravaṇam ayātās tad-gocaritās ca jāti-rūpābhyām |
naga-mṛga-pakṣi-viśeṣās tatradyānām ca citram ādadhati ||16|| [gīti]

[32] kim ca, toyam apy amṛtāyate, kim utāmṛtam? kim ca, kathāpi yathā gānam tathā karṇayoḥ pānakāyate, kim uta svayam eva gānam? kim ca, gamanam api nṛtya-cāturi-dhurīnatām urīkaroti, nṛtyam punar atīvādṛtyam | kim ca, vamsī yathā kamsārāter āśu sukha-vilāsam śamsantī, sahāyatayā ca lasantī ca priya-sakhīyate, na tadvad anyo dhanyo'pi janaḥ sambhavati |

[34] kim ca, cidānanda eva kevalam svarūpānatirikta-śakti-vyakti-vaśād vyakti-viśeṣatayā vyaktibhavan, gokula-śabda-bala-labdha-lokaval-lilā-kaivalya-kalanāya puṣpavad-ādi-lakṣaṇa-prakāśakatayā tat tat prakāśya puṣpādi-lakṣaṇāsvādyatayā ca lāpam kalayantīnām ālinām nija-nija-yūtha-varūthapāyāḥ paramāpūrva-pūrva-pūrvānurāgādi-kathānikāyam gāyantīnām madhu-madhura-kākālī-kulāni tatrakīyam sarvam tarv-antam ārdṛikurvanti, kim uta bahu-kaṣṭa-srṣṭatayā mithunī-bhūtam tat tan mithunam |

[35] tathā ca, **hāyaśīrṣa-pañcarātre** pañca-tattva-nirūpaṇe vaikuṅṭha-stha-dravya-tattvam nirūpitam –

gandha-rūpaṃ svāda-rūpaṃ dravyaṃ puṣpādikaṃ ca yat |
rasavad bhautikaṃ dravyam atra syād rasa-rūpakam ||
heyāṃśānām abhāvāc ca rasa-rūpaṃ bhavec ca tat |
tvag-bījaṃ caiva heyāṃśāṃ kaṭhināṃśāṃ ca yad bhavet |
tat sarvaṃ bhautikaṃ viddhi na hi bhūtamayaṃ hi tat || ity ādi |

tathāpi,
prapañcaṃ niṣprapañco'pi vidambhayasi bhūtale |
prapanna-janatānanda-sandohaṃ prathituṃ prabho || [BhP 10.14.37]

iti brahmavacanānusāreṇa kṛta-prapañcānukāre līlā-sāre tasya tat-prapanna-janasya ca yathāveśaḥ syāt, na tathā nītyākāre'pīti labhyate |

heyāṃśānām abhāvāc ca rasarūpaṃ bhavec ca tat | tvag
bījaṃ caiva heyāṃśāṃ kaṭhināṃśāṃ ca yad bhavet | tat

sarvaṁ bhautikaṁ viddhi na hi bhūtamayaṁ hi tat ||

[36] tataḥ pūrvatra tasya tasya cāveśaḥ paratra ca praveśaḥ syāt | [37] tataś ca, tad-icchā-vaśāl
līlā-śaktiḥ paratra ca prāyaḥ sarvaṁ vyaktikarotiti vivektavyam |

[38] kiṁ ca, murajin-muralī-kalī-khuralī ca sva-mādhurī-pradugdha-mugdha-surabhi-
dugdhanām surabhīnām ūdho-giritaḥ saritaḥ prasārayantī paritaḥ parikhāyamāṇām kṣīra-
vāridhiṁ visphārayati | tatra kāmadhanutayā nikāmam eva snuvatīnām kṣīra-vāhitāpi
prācuryeṇaiva paryavasāyyate | [39] tato nānā-rasā api tā nadyaḥ pratipadyante vidyā-
vadbhiḥ |

[40] kiṁ ca, yatra ca tat-kaiśorānurūpārdha-vārdhaka-yauvana-nava-yauvanādi-vayasa
eva tat-pitṛ-bhrāṭṛ-sakhi-prabhṛtayas te nikhila-vargā nānyām avasthām āsritā bhavanti |

[41] anyac ca, yasya ca golokasya madhyam adhyāśya sphuṭatarāneka-sahasra-patrī-paricitam
ajasram eva khalv amalāṁ mahā-maṇi-kamalāṁ gokula-nāmatayā nija-rūpaṁ nirūpayati, "go-
gopāvāsa-vraja-rūpa-vraja evāham asmi" iti |

[42] nyāya-vinyastam eva ca khalv idam, [rūḍhir yogam apaharati](#) iti | yathā jalaja-
śabdenāpsavya-mātraṁ nocyate, kintu kamalam eva | rūḍhitām eva khalv ākhyā-grahaṇam
āviṣkaroti | [43] śrī-śuka-devenāpy etad-apekṣayoktaṁ, [bhagavān gokuleśvaraḥ](#) iti | varat-
pratyayaḥ khalv atra śīlārthatā-paraḥ | tad eva cāmnātaṁ [gokulaṁ vana-vaikuṇṭham](#) iti |

[44] atha śrīmad-vraja-rāja-tanūjatā-śīla-līlasya mahā-bhagavatas tadīya-karṇikām-madhyam
adhikṛtya nānā-varṇa-dhāmatayā nirvarṇita-maṇi-maya-mahā-dhāma nikāmam udbhrājate,
yad eva svayam anantāṁśa-sambhūtam iti sphuṭam anantadhā prakāśate |

yasmin kesara-visarān prācīrāṅgān samantataḥ samayā |
sadayā dāyādāyāḥ sopāsīnā vasanti gopālāḥ ||17|| [gīti]

[45] gokulatābalatas tad api samvalate | tathā hi,

aṁśa bhāgā dāyās tad-dhita-yogena dāyavantaś ca |
tat kila jāter bhāgā bakajiti te santi dāyavantaś ca ||18|| [gīti]
tasminn aṁśo yeṣāṁ iti vā gamyo bahu-vrīhiḥ |
vrīhi-nibhas tat-premā teṣāṁ vṛttau tad-āśrayo yuktaḥ ||19|| [udgīti]

[46] tad evam eṣāṁ tājātītvam evoktaṁ śrī-śukena—

[evam kakudminam hatvā stūyamānaḥ svajātibhiḥ |](#)
[viveśa goṣṭham sabalo gopīnām nayanotsavaḥ ||](#) iti | (BhP 10.36.15)

patrāṇi tatra kamale kamalālayānām
aṁśena keli-vipināni bhavanti yeṣu |
[cintāmaṇi-prakara-sadmasu kalpa-vṛkṣa-](#)

[lakṣāvṛteṣu](#) nibhṛtaṁ ramate mukundaḥ ||20|| [vasantatilakā]

tatrādhirājyaṁ kila rādhikāṁ anu
prattaṁ priyēneti purāṇa-viśrutam |
ahaṁ tu manye punar-uktam eva tad
guṇena tasyāḥ sa ca yad vaśam-gataḥ ||21|| [upajāti 12]

[47] iha ca pūrvam yad eva śrī-parama-puruṣa-śabdābhyāṁ adhyavasitaṁ, tad evādhyavasīyate | tāsu kevalāsu vraja-rāja-suta-vadhū-bhāvasya labdha-prasiddhitāṁ vinā vraja-kamala-sakala-patrāvally-ādhipatyam na prasidhyatīti |

[48] atha kiñcit-kuñcita-kamala-patravad-unnata-pārśva-dvayāvayavatayā bahir durlaṅgha-śṛṅga-maṇi-mayālavāla-śobhā-matrāṇām patrāṇām antarāleṣu keśarād avatīrṇāni vistīrṇāni pṛthak pṛthag upaniṣkarāṇi virājante | teṣāṁ agrima-sandhiṣu sphuṭam adhimadhyam-madhyam adhyasta-samasteṣa-goṣṭhāni goṣṭhāni vibhrājante | ataeva tatparyantasya tasya gokulatāvakalitā |

tatrāpi doha-samayaṁ samayā samena
go-vṛnda-pāla-valayena nivīśya paśyan |
cintāmaṇi-precita-sadmasu kalpa-śākhi-
padmāvṛteṣu surabhīr abhipāti kṛṣṇaḥ ||22|| [vasantatilakā]

[49] yasya ca samīpagānām ālaya-rūpasya kamalasya sarvataś caturasraṁ bhavati, tad idaṁ sarvaṁ vṛndāvanam iti vadanti | tad-bahir-antaraṁ samasta-dīpāyamānaḥ sa mahā-dvīpāyamānaḥ parama-suveśaḥ sarvaś ca deśaḥ śvetadvīpa ity ācakṣate goloka iti ca | yas tu bahir-bhāgaḥ sāgaravad aparicchedyas tatra vigata-śokā dhāritra-nibha-vicitra-lokaḥ salokā vidyante | patra-sthitāni tu vanāni keli-vṛndāvanānīti bhaṅanti | yathoktaṁ [pāñcarātre](#) – [mahāvṛndāvanam tatra kelivṛndāvanāni ca](#) iti |

[50] atha caturasram anu kamalāt patayālutayā paritaḥ sravantīr madhu-dhārāḥ pibanta iva punar uparata-tat-pānāya vamanta iva ca dakṣiṇa-pāścimayoḥ sarvataḥ parvataḥ parvata-ṣaṭ-padā dṛśyante | yatra ca tatrāpi mahā-maṇi-maya-kūṭa-ghanaḥ śrī-govardhanaḥ kuṭī-bhūta-mahā-nidhivad akharvam ānanda-garvaṁ sarvādhipater apy āvirbhāvayati |

[51] śrī-govardhana-nāmā cāyam ramaṇīya-maṇi-śilābhiḥ samāsanam āsanam,
khaḡāvali-kalita-kākalībhiḥ svāgatam svāgatam,
śyāmāka-dūrvābja-viṣṇukrāntāparyag-ākṛānta-tiryag-nirjharibhir niṣpādyam pādyam,
cañcan-mṛga-caraṇa-nyañcad-akṣata-darbhānantānkuraiḥ samarghyam arghyam,
tīra-saṇḍa-jāti-lavaṅga-kakkola-saṅgata-pallalair alam ācamanīyam ācamanīyam,
nava-nava-nava-prasūta-gavī-navīna-snuta-kṣīra-pariṇata-dadhi-tat-prasṛta-ghṛta-śābalanais
tarūpahṛta-madhuparkaṁ madhuparkam,
śikhara-śekhara-śilāsara-prakhara-dhārā-pātair anukṛta-snapana-paricaryā-prīti-majjanam
majjanam,
dukūlavad-anukūla-saṁśleṣa-svarṇa-varṇa-vṛkṣa-viśeṣa-vaikalaiḥ kalita-sukha-vasanam
vasanam,

svabhāvānubandha-gandha-sugandha-silā-śata-pariṇata-hari-candana-gaura-gairikais
 carcātīsayam carcātīsayam,
 praphulla-māla-mālatī-latādibhir nandita-sumanasah sumanasah,
 gavyākhuravyāhati-jātāguru-dāru-dhūmair vyāhata-sarva-dhūpaṁ dhūpaṁ,
 divāpi vidyoti-maṇi-nikara-jyotibhiḥ sarva-sampad-uddīpaṁ dīpaṁ,
 mañjula-guñjāpiñchā-divi ncholivāñchita-nirmāṇaiḥ kṛta-suśamā-bharaṇam ābharaṇam,
 abhilāṣānukūla-phala-mūla-valayaiḥ sarva-sukha-samāhāram samāhāram,
 puṣpa-vāsita-śītala-jala-valayita-punar-ācamanam anu vimala-parimalātula-tulasikā-
 pallavādibhir mukha-vāsanam mukha-vāsanam,
 marud-uccala-sphuṭa-puṣpa-sampac-campaka-dīpāvalyā sphuṭam ārātrikam ārātrikam,
 ghana-kisalaya-valaya-saṅkula-bakula-mukha-śākhā-nikaraiḥ śobhāntaratamātapatram
 ātapatram,
 malaya-marul-lava-calat-pallava-viśāla-śālair nandita-bhavya-janam vyājanam,
 nija-svara-vivekinām kekinām anekāṅga-kekābhiḥ kalilāsyam lāsyam,
 hari-veṇu-dhvani-bhram-kīcaka-kala-krama-ktākarsa-vanitānvita-śayyāyamāna-puṣpa-pāta-
 paryāyaiḥ kta-sarvātīsayanam śayanam,
 kākalī-kalila-kala-kokila-kulair labdha-saṅgānam saṅgānam api hariṁ parikalayan pūrva-
 pūrva-siddha-nija-hari-dāsa-varyatām paryāpayann āste |

[52] kṛta-haridāsa-varya-saṅgā mānasa-gaṅgā ca sarva-sukha-sthemaṇi kṛṣṇa-premaṇi
 mānasa-drava-mayīti kila tan-nāmatayā tām varṇayanty upaślokeyanti ca—

svalpenāghajid-amśa-vāmana-pada-sparśena gaṅgā sadā
 sarvāgha-praśamany abhūd api śivasyārūḍha-mūrdhājani |
 svenaivāghajitā sadā viharatā brahmeśa-lakṣmī-jayi-
 praśastyena saha vrajena militā gaṅgāparā kim punaḥ ||23|| [śārdūlā]

[53] atha yatrāpy uttara-pūrvayoḥ kasyānanda-vraja-rūpasya vrajasyāḷindād adūrabhaveti kila
 kāḷindīti-nāmnī yamunā vilasati | yā khalu—

kadācid dhārābhir vahati hari-ratna-drava-nibhā
 kadācit stabdhāṅgī sphurati hari-ratna-kṣitir iva |
 kramād veṇau tasmin na nadati nadaty arka-tanayā
 jalasthalyoḥ śarma prasavati hareḥ sevana-vidhau ||24|| [śikhariṇī]

paśyantī jalajekṣaṇā ghana-rasāvarta-śrutīḥ śṛṇvatī
 jighrantī jhaṣa-nāsikā tarala-dor āliṅganam kurvati |
 jalpantīva ca haṁsa-cakra-vadanā nīrātmanā kṛṣṇa-bhāg
 yā kṛṣṇā bata sātha kīdr̥g asakṛd devyātmanā ceṣṭate ||25|| [śārdūlā]

[54] yatra ca sarvatra sarāmsi caivam utprekṣyante—

vraja-vipina-vibhāge nīscalo yasya vāsaḥ
 svayam ayam apareṣām poṣako jañjanīti |
 kalaya vara-sarāmsi srotasām atra vṛndair

vidadhati yamunādi-dvīpinīḥ shīta-toyāḥ ||26|| [mālinī]

yatra ca—

kāścit paṅka-kairavāvali-lasat-srotasvatī-prāntagā
nānā-puṣpa-vanī-virājad avanī-madhya-sthitāḥ kāścana |
kekā-jhaṅkṛti-mat-kuhū-madhuritāḥ kāntāṅga-carcācitā
nāsādṛk-śravasāḥ sadāpi sukhadā rāsāṅkitā bhūmayāḥ ||27|| [śārdūlā]

kim ca—

bhāṅḍīras taraṇi-padam samunnater na
prāyātaḥ param iha kintu vistṛteś ca |
tac-chākhāḥ pariviharann avāra-pāre
kālindyā muhur abhiyāti gopa-saṅghaḥ ||28|| [praharṣiṇī]

tathā—

kvacit sadmābhāsa-prakāṣa-balavat-koṭara-ghaṭaḥ
kvacit palyaṅkābha-prathita-prṛthu-śākhā-sukhatamaḥ |
kvacid dolātulya-grathita-latikā-pāli-valitaḥ
sadāsau bhāṅḍīraḥ kam iva hari-keliṃ na tanute ||29|| [śikhariṇī]

tad-udīcīm anudeśaḥ

prathayati saukhyāni rāma-ghaṭṭākhyāḥ |
yatra ca rāmaṃ kurvan
sukhayati rāmaḥ sarāmatām añcan ||30|| [gītiḥ]

[55] atha tasya lokasya loaka-pālair varāṇīyāni vimāna-cāriṇām varāṇyāvāraṇāni sura-
vartmani varīvṛtati | yatra ca vāsudevādi-saṃjñāṃ svayam eva caturvyūha-vṛndam loka-
pālāyamānaṃ senā-vyūhatām urarīcarīkarīti | tatra ca puruṣārthādayaḥ ke varākāḥ ?

[56] tad evaṃ sati goloka-nāmāyaṃ lokaḥ parama-mānyaḥ sāmānyatayāpi kena varṇyatām ?
yaḥ khalv amṛta-sindhur ity amṛtāndhasaḥ, yaśasaḥ savayā iti kavayaḥ, vicitrī-dharmākṛtir iti
viśvakarmāṇaḥ, ānandānām brahma-sākṣād iti brahmānubhavināḥ, premā svayaṃ vyakta iti
bhagavad-bhaktā manyanta ity aneka-mata-parāmṛṣṭatayā dṛṣṭaḥ |

kim ca—

kim tejaḥ kim nu citraṃ kim uta naṭa-kalā kintarām ko'pi lokaḥ
kim vā premā sa sākṣād iha kalita-vapur yaḥ śukena pragītiḥ |
itthaṃ tal-lokapāla-pramukha-diviṣadām samhatis tarkayantī
tasmin govinda-dhāmni pratidinam ayate sambhramaṃ ca bhramaṃ ca ||31|| [sragdharā]

[57] tad evaṃ buddha-paddhatim apy atītavān asau lokaḥ prasabham buddhi-madhyam
adhyārohati | yataḥ—

ye ye prītiṃ dadati viśayā ye ca tat-tad-vidūrās
teṣūtkāṅṭhā mama nahi kadāpy atra satyaṃ karomi |

kṛṣṇe snehaṁ bata vitanute yaś ca yatrāpi kṛṣṇaḥ
śaśval-lokaṁ sa tu sarabhasaṁ mām didṛkṣum karoti ||32|| [mandākrāntā]

yasyākarmaṇam apy apūrvam amita-brahmāṇḍa-koti-vraje
vaikuṇṭheṣv api vāñchitaṁ kim aparāṁ yal-lālasā śrīr api |
goloke sa tu bāndhavāgrimatayā vibhrājate sarvadā
yeṣāṁ tan-madhurimṇi hanta mama hṛṇ majjan muhuḥ sajjati ||33|| [śārdūlā]

[58] hanta kim karavāṇi ? sahasaivārabdhavān etad varṇanam | nirvāhaṁ tu na paśyāmi | [59]
yataḥ prathamataś caturasra-pari-hari-carita-cārutā-prañidhāna evedṛṣatā dṛṣyate, yathā—

gavāṁ kṣepaś cāraṁ prati sakhibhir ākrīḍa-paratā
muhus tāsāṁ dūre gamanam anusambhālana-vidhiḥ |
tad-āhvānaṁ tāsu kramam anuvīṣṭiḥ savayasāṁ
punaḥ krīḍāveśaḥ smṛti-padatayā kṣobhayati ||34|| [śikharinī]

tatrāpi—
kva cāpi kṛṣṇa-rāmau tau kara-baddha-karau mithaḥ |
hasantau hāsayantau ca kurvāte cittam ākulam ||35|| [anuṣṭubh]

kim ca—
vṛkṣān ankurayantu vidruta-daśāṁ adrīn nayantu drutaṁ
stambhaṁ cāmbhasi lambhayantu saritāṁ kim vā pratīcīnatām |
veṇu-dhvāna-ghaṭā yato'tinikaṭāḥ kasmād akasmād balāt
karṇābhyaṛṇa-gatā iva sphuṭam amūn dhunvanti tad-dhyāyinaḥ ||36|| [śārdūlā]

[60] yatas tad-anubhavinām sukhaṁ tu manasi sphurad api na vaktum īśyate |

yasmin harir yāti vihāra-hetos
tasmin mudā phullati cet kuṭo'pi |
na tatra pṛcchā na ca vaktṛtā tan
na pṛcchyam etan na ca vācyam asti ||37|| [upajāti]

[61] idaṁ ca sujana-matim atīvākaraṣati |

gāyanti tatra dhavalāḥ paripālayantaḥ
pārāvatīm madhura-rāgavatīm udasrāḥ |
janmādi-kṛṣṇa-caritāni ciraṁ gatāni
smṛtvā yataḥ sapadi muhyati sarva eva ||38|| [vasanta]

[62] aho kutaḥ kuto vā manaḥ samyamanīyam, yato goṣṭhāni ca tāni draṣṭum manaḥ
prasabham utkaṇṭhayanti | yathā—

virājat-kastūrī-dyuti-parimalair gomaya-maya-
sphurac-cūrṇaiḥ sadma-pratikṛti-vapubhis taru-varaiḥ |

divā nūtnair vatsair niśi surabhijidbhiḥ surabhibhiḥ
samanād goṣṭhānii pratimati diśanti smṛti-śatam ||39||² [śikhariṇī]

sandhyayos tu—

vatsān mocayatām dhanāni duhatām dugdhāni sañcinvatām
gāḥ sambhālayatām gṛhān pracalatām kṛṣṇam puraḥ kurvatām |
tal-lilāḥ parigāyatām pulakitām aśrāṇi cātanvatām
gopānām bata cittam uccita-madam mac-cittam ākrāmati ||40|| [śārdūlā]

[63] sadā caitāni rāja-vartmāni tat-kīrtana-catvarāṇīva prasabham mac-cittam ākarṣanti | tathā
hi—

rāmaḥ kṛṣṇaḥ kṛṣṇa-rāmau ca kṛṣṇaḥ
kṛṣṇaḥ kṛṣṇaḥ kṛṣṇa ity eṣa jalpaḥ |
yātāyatām kurvatām sarvadāpi
svairālāpe śrūyate tatra tatra ||41|| [śālinī]

[64] śrī-kṛṣṇa-pramadānām pramadānām pramada-vana-pātrāṇi patrāṇi tu varṇyamānāni
kavīnām apatrapām eva bibhrati, yatas tatratyam sarvam eva citram iti duspratyāyatām
prāpnoti | yeṣu hi—

kvacit kuñjāḥ sadma-bhramakara-rucais tair avayavaiḥ
kvacic citraiḥ sadmāny api tulita-kuñjāni śataśaḥ |
jalāni kvāpy udyat-kamala-valitāni pratipadam
sthalāny apy evam kvāpy atha kim iva kim nirṇaya-padam ||42|| [śikhariṇī]

sakhīnām sāraṇya-tridaśa-sudṛśām gāna-valanām
muḥuḥ prodyan-mūrcchām madhu-madhura-rāga-praṇayinīm |
hari-premārta-strī-prathama-racitām śṛṇvati jane
sukham vā duḥkham vety avakalayitum kaḥ prabhavati ||43|| [śikhariṇī]

kvacid gānam sūkṣmam kvacid api ca tauryatrika-kalā
kvacit premnā goṣṭhī kvacid api mahā-keli-kalahaḥ |
iti sphāram tābhiḥ praṇaya-maya-sāram viharāṇam
harer dhyāyan nānā bhavati kavi-cittam muhur api ||44|| [śikhariṇī]

premā kāmati tat-kriyā kalahati stambhādi-bhāvāvalī
sakhyām sañcarati śrutam ca caritam sarva-śrutam laṅghati |
ittham keli-kalā-kalāpa-kalitam vṛndāvanāntar-vane
dampatyor nikhilam vicāra-padaḥ uddhūya vibhrājate ||45|| [śārdūlā]

akuñṭhām utkuñṭhām vahati harir āsu pratipadam
harāv apy etā yad vyatimilana-saukhyam vijayate |

² The two latter lines are also found at the end of GC (*uttara-campū* 37v55).

aho yasmād asmin nirupadhi sakhī-vṛndam ubhaya-
prakṣṭotkaṅṭhitvaṁ viśati tad idaṁ hanta kim iva ||46|| [śikhariṇī]

api sundaratām prati tāḥ, sundaratām kila vahanti gopālyāḥ |
yan nirdūṣaṇa-bhūṣaṇa-, bhūṣaṇa-kṛṣṇe vibhūṣaṇāyante ||47|| [udgītiḥ]

na bhajati lakṣmīs tulanām, iti kim stutaye ghaṭeta rādhāyāḥ |
yā lakṣmīm api jetriḥ, sva-rucā gopiḥ pṛthak kurute ||48|| [āryā]

[65] tasmād asāmpratāya tu sāmpratāya mad-vidhāya svam varṇayitum kim uta
nirvarṇayitum—

ravy-ādi-dyuti-jiṣṇu-divya-dharaṇi-kṣauṇī-ruhāntargata-
prāsāda-sthita-simha-pīṭha-mahasi cchannānya-dṛṣṭi-tviṣi |
spaṣṭātmīya-dṛṣi prakīrṇaka-vikīrṇālī-hitālī-vṛtā
rādhā-mādhava-mādhurī-vara-sudhā ṛṣṇām mudhā yacchati ||49|| [śārdūla]

[66] tad evam ānanda-satra-patrādi-sthitānām upari sāndra-sākhābhir alakṣya-talānām
analpa-kalpa-vṛkṣa-lakṣānām adhimadhyam rāja-samāja-virājamānām varṇita-mañju-
kiṅjalka-karṇikām adhivasantaḥ sadā lasataḥ sa-parivāra-vāra-surabhī-pāla-bhūpāla-
kumārasya tasya sarva-cintātīta-cintāmaṇi-mayam akṣāmaṁ sapta-kakṣyārāmaṁ dhāma
nikāmaṁ dhāma vistārayan netrāṇi vistārayati | tatra ca bhāsamānaṁ tad āvāsam abhitaḥ
satatam upaparārdhe gaṇanīyānām sajātīyānām advitīyā vasatiḥ | seyam abhisnihya vandibhiḥ
sandihyate |

abjam tad āliṅgitum abja-bandhor
bandhur yayau kim pariveṣa eṣaḥ |
gopālayānām valayāvalir vā
gopeśa-veśmābhita evam asti ||50|| iti | [indravajrā]

[67] tad-vāsinas tv evam stūyante—

arthāḥ sarva-janārthanām atigatāḥ kāmā nikāmāgrimā
dharmāḥ karmaṭha-deva-dharma-mahitā mokṣās ca mokṣātigāḥ |
teṣām tatra vasanti sevakatayā kṛṣṇāya ṛṣṇā-juṣām
[yad-dhāmārtha-suhṛt-priyātma-tanaya-prāṇāśayās tat-kṛte](#) ||51|| [śārdūlā]

netraṁ śrotraṁ cittam apy anyad anyat
tucchaṁ yasmin bhāti kṛṣṇam vinā tu |
ghoṣe tasmimś cakṣuśas cakṣur evam
śrautī vārtā paśya dṛśyā vibhāti ||52|| [śālinī]

vibhrājante sūtra-saṅcāra-vidyā
pāñcālyāḥ kim viśva-vismāyanāya |
kim vā gopāḥ svāntare kṛṣṇa-bhāvair

baddhāḥ santas tatra tatra bhramanti ||53|| [śālinī]

kim ca—

pitāyaṁ māteyaṁ piṭṛ-sahaja-vargaḥ svayam asau
tathaivānye cānya-prathita-hita-sambandha-mahitāḥ |
vraje khyātir yaiṣā bakaripu-gaṇe bhāti khalu tām
kvacit tulyaḥ premā pathikam anu śaśvad bhramayati ||54|| [śikhariṇī]

[68] athānyad api kim api vibhāvya sambhāvvyate | tad yadi satām anubhavam apy anubhavitā,
tadā bhavyam eva khaly bhavyam, na cen navya-kāvyaṭā tu na vyabhicaritā | athavā, tathāpi
yat kiñcid api teṣām vāñchitaṁ syād eveti sarva añcitam eva manyāmahe |

[69] tat tu sambhāvanam, yathā—atha gopāvāsābhyantare tādr̥śām eva sabhyānām labhya
sabhāvalir upalabhyate,
yatra bhūri-vaicitrī-dhurāṇi mahā-gopurāṇi purāṇīva virājante,
yeṣām panthānaḥ kila kiñjalka-valaja-paryantāḥ samastād vibhrājante,
yatra ca parasparam abhimukhāḥ sumukhā mahāntas te gṛhā mithaḥ pṛthula-śobhā loka-
spṛhā iva vimṛśya dr̥śyante,
yatra ca simha-samhananānām puruṣa-simhānām niścalānḡhrīṇi mahā-simhāsanāni
vicitratayā netrāṇām paribr̥mhaṇatām aṁhante,
yatra ca parāvara-kakṣyā-vāsi-loka-lakṣāṇi samam eva samakṣāṇi santi, mithaḥ sukha-śatāni
varṣanti,
yatra caikatrasīnānām anyatrāpi rūpaka-kāvya iva pratirūpāṇi rūpāṇi pratiyante—na ca tāni
kevalāni, api tu pratidhvanayaś ca dhvani-kāvya iva dhvanitayā vibhāvvyante, yataḥ
svacchāntaḥ-karaṇā mahāntaḥ khalu para-guṇāntarāṇy api āyacchantīti prathitiḥ
prathiyasi; yadā ca tathā prathiyante vibhāvvyante ca, tadā hy āgantukā nānā-janās tat-
tad-rūpāṇām jānānāḥ paritaḥ parihāsyante;
yatra ca kutrāpi yadā sadā paramānanda-syanda-sandoha-dohana-kānti-kandalī-lambhita-
sukha-tandraḥ śrīman-nanda-kula-candraḥ svayam āloka-sudhayā loka-caḡṣuś-cakora-
vārapārāṇām āpūrayati, tadā tūtsavānām api mahān utsavaḥ sphurati |

[70] atha sabhā-valayam antarā ca kakṣyā-pañcakatayā labdha-bodhaḥ sarva-cittāvarodhaḥ sa
tu vraja-nṛpāvarodhaḥ samudbhrajate | tatra tam eva hi saha-mātara-pitarādi-vṛndaḥ śrī-
govindaḥ svayam āvasati | yatra sabhā-valayāntar-antaḥ paritaḥ paritāś catasro'py antaḥ
pṛthag-avarodha-lakṣāḥ kakṣyā lakṣyante | anyā ca pañcamī dhanyā sarva-madhya-labdha-
nyāsatayā yatra citriyate, yasyām tu mahā-prāṅgaṇa-saṅginyām pratīcim anu svāntara-aṅgam
aṅgaṇam aṅgaṇām parito nikāyānām nikāyaḥ sarvato'pi śreyasyā śrīmad-vraja-nara-deva-
preyasyā samāśriyate | udīcim anu sukha-mayūkha-rohiṇyā rohiṇyā | prācim anu samasta-
kṛta-sevena śrīmad-vraja-naradevena | avācim anu svajana-sabhājana-bhojanāpavarjana-
prayojana-sāmagryā |

[71] atha tad-bahir bahir antaḥ-pura-prayuta-vibhāga-pracurāṇām parama-santuṣṭa-jana-
puṣṭānām catuṣṭayīnām ca kakṣyānām paścān niścita-paścimādi-kakubham śubhām rītim
avalambya sakala-śarma-dr̥śvarī śrīmad-vrajeśvarī rāma-ghaṭṭābhirāmaḥ śrīmad-balarāmaḥ

sarva-loka-gatiḥ śrīmad-vrajādhipatiḥ sa ca govardhanānandanah śrīmad-vrajādhipati-
nandanah patir atīva rājate |

[72] tatra cāharahar aviraha-rahah-keli-kalita-trṣṇayo rāma-kṛṣṇayor vikhyāta-tat-tan-nāmasu
madhyama-kakṣyā-dvaya-dhāmasu parama-ramā-gaṇa-śreyasīnām preyasīnām āvāsa-
prāsādāvalir udbhāsate; [73] yatra cāveśanam anu sāveśam nānā-kalā-kalāpam kalayantīnām
ālinām nija-nija-yūtha-varūthapāyāḥ paramāpūrva-pūrva-pūrvānurāgādi-kathānikāyām
gāyantīnām madhu-madhura-kākalī-kulāni tatrakīyam sarvam tarv-antam ārdrikurvanti, kim
uta bahu-kaṣṭa-srṣṭatayā mithunī-bhūtam tat tan mithunam |

[74] tayor dvayor āvaraṇatayā lakṣye ye cānyatare pratyantara-kakṣyam eka-bhūma-dvi-
bhūmatādi-prakāreṇādihika-bhūmikā-racanābhir uccatara-rītikāyāḥ samāna-māna-gr̥ha-sva-
sva-vīthikāyā dhāriṇī goloka-dharaṇī-loka-hāriṇī bhavati | tatra sarvās tu gr̥ha-lekhā-maṇi-
bhitti-sambadhya-madhya-rekhā-labdha-dvaividhyā samantād ubhayataḥ-sthita-dvāratayā
paraspara-sammukhatā-śobhānandita-dig-antāḥ kaimutyam āsādayanti |

[76] yatra ca sarva-madhyamāvarodhasyādhimadhyam br̥hat-prāṅgaṇam adhiḥkṛtyākhaṇḍa-
puṭa-bhedana-mukuṭa-bhaṅgī-laṅginām niśreṇi-śreṇi-miśrāntaḥ-śvabhra-śubhra-laghu-laghu-
dvāra-sukhāroha-saṅcāra-merv-ākāra-cārv-aṅga-kuṭṭimād upari paritaḥ stambha-vāra-
saṅgatam agāram ekaṁ sarvataś calat-patākam avalokyate | [77] yadā ca tasya sarva-kakudam
udañcitasya dhiṣṇyasya purūpari cālāṅkariṣṇutayā śrī-kṛṣṇaḥ svayam vartiṣṇur bhavati, tadā
sarva-jīṣṇu-tad-uparicariṣṇu-jīṣṇu-ñīla-maṇir iva kaṁ vā tal-loka-bhaviṣṇu-lokaṁ kānti-
kandalībhir na puṣṇāti?

[78] yā ceyam karṇikāyām upari purī, tad-adhastād anyāpi samantād asti, kintu sā prati-
kṛṣṇa-kāntā-dhāmany eva nijāṅgana-nibha-patra-paṅkti-sīmany eva cāyantrita-dvāra-gaṇeti
pareśam ajñātā, dyumaṇivan-maṇi-gaṇa-samujjvalālaya-kalāpā, vātānīta-sujāta-parimala-
sampātā, nirjanatā-janita-svairatānārata-rati-pradā, śayyāsana-cchatra-cāmarādi-sāmagrīti-
bahula-śatī-pritidā-nānā-kriḍā-bhāṇḍa-maṇḍala-maṇḍitākhaṇḍa-maṇḍapā, tat-tac-
ceṣṭādhiṣṭhāna-nara-mrga-pakṣi-pratikṛti-lakṣa-vilakṣitā preyasīṣu vibhakta-pradeśa-viśeṣā
śeṣālayāyate | yatratyena pathā yathāvat preyasī-nāmānandanah śrīmān nanda-nandanah tatra
patra-samudyad-udyāna-vṛndam amūbhir anuvindann atīva nandati | tasmād udyānād antar-
dvāreṇa caturasraṁ pratyudyānam api vindati |

[79] evaṁ śrī-balarāmasya rāma-ghaṭṭākhyā-nija-kriḍā-vana-gamanam ca tala-vartmanaiva
vartate, kintu samkṣiptatayā nihitena patrāvali-paryantāla-vāla-pihitena mantavyam |

[80] tām etām uparigatām śrīmad-vrajesvara-purīm pari tu ślokāḥ parigīyante—

yastām patākā mṛdu-vāta-kampitā
nānāmukhībhāvam itāḥ punaḥ punaḥ |
saurabhyam āyāti yadā yatas tadā
vivṛtya paśyanti diśām amūm iva ||55|| [upajāti 12]

nityam sudhā-dhāmaja-dhāma-saṅgataḥ

pūrṇāṅgatām aṅgala-saṅgatiṁ gatāḥ |
yatrāpi kumbhā vidhu-kānta-sambhavāḥ
kūṭāntaratva-mukuṭā iva sthitāḥ ||56|| [indravamśā]

yatrānvitā kumbhā vidhukānta-sambhavāḥ
kūṭāntaratna-mukuṭā iva sthitāḥ |
yatrānvitā svacchatayā vibhātayā
hīrādi-ratna-cchadir ālir iksyate ||57|| [indravamśā]

mayūra-pārāvata-kokilādyā
vasatni yasyām tu vināpi yatnam |
śabdāyamānā vipinasya tair ye
vivāda-saṁvādavad ācaranti ||58|| [upajāti 11]

vicitra-ratnāvali-citra-carcitā
sauvarṇa-bhittiḥ paritāś cakāsatī |
gopāla-bālyādii-vilāsa-mādhurīḥ
sākṣād ivālakṣayate śiśūn api ||59|| [upajāti 12]

vistāritotsaṅga-nibhair alindaiḥ
śliṣyanti kṛṣṇaṁ bhavanāni nityam |
yeṣāṁ sadāntar nivasanti te tad-
bhaktā amī tādṛṣatāṁ vrajanti ||60|| [indravajrā]

prāṅgaṇāni maṇi-darpaṇa-cchavīny
ullasanti sadanāvalim anu |
yeṣu nūtana-vadhūr bakāntakaṁ
vrīḍa-namra-vadanāpi vikṣate ||61|| [svāgatā]

candrakānta-maṇi-baddha-bhūtale
palvalāni ca lasanti sarvataḥ |
rādhikādi-mukha-kānti kandalī
yāni pūrayanti hanta sarvadā ||62|| [svāgatā]

lokaḥ śrīnātha-loka-pratiruci-vijayī kānanaṁ śrī-sprhājid-
vāsaḥ śrī-rājadhānī-nikhila-śubha-rucām vāsinas te ta eva |
bhoktā kṛṣṇaḥ sa bhogyāḥ praṇaya-madhurimā śaśvad ity evam asmin
pratyekaṁ sarvam antaḥkaraṇam atigataṁ kas tad-antaṁ labheta ||63|| [sragdharā]

[81] tat-prema-śarmaṇāṁ sarvātīśayi-dharmatāyām aham api marma-vettā, yataḥ—

harir gopa-kṣauṇī-pati-mithunam anye ca vibudhā
na naḥ krūraṁ cittam mṛdulayitum īśā lavam api |
aho teṣāṁ premā vilasati harau yas tu balavān
harer vā yas teṣu drutayati sa eva pratipadam ||64|| [śikhariṇī]

[82] ataḥ sarvataḥ kṣemāṇām sa eva premā sarvatra sphurati | tathā hi—

hariḥ premā sāksād iva bhavati kim vā vraja-janas
tayoḥ ekasmiṁś ca sphurati sa hi śaśvat sphurati naḥ |
idaṁ vāraṁ vāraṁ vidhi-śiva-surarṣi-prabhṛtayaḥ
sphuṭaṁ kartuṁ śaktiṁ dadhati natarām yat kiyad api ||65|| [śikharinī]

[83] sa tu paramāścarya-caryaḥ, yataḥ—

tadiyānām premā yad api kṛti-caryātiga-sukhaas
tathāpy uccair hetur bhavati hari-sāhāyaka-vidhau |
jagat-kārye yadvac chruti-mata-para-brahma nitarām
acintyo yo bhāvaḥ sa hi na hi vitarkaṁ viśahate ||66|| [śikharinī]

[84] yasmād evaṁ sa eva cittam ākarṣati, tasmāt—

jñātvā karma svayam uta parāt kṛṣṇa-tṛṣṇānukūlam
tasminn antar bahir api sadā gopa-rājāvarodhe |
yātāyātāṁ muhur atitarām kurvatām ādṛtānām
apy utkaṅṭhācalita-manasām mānasām bhāvam ihe ||67|| [mandākrāntā]

[85] tatratyānām samūhāvalokanaṁ tu parama-paramādbhutam, tathā hi—

udghūrṇante priya-parijanāḥ snigdha-bhāvā yathā-svaṁ
gopa-kṣauṇī-patim anugatās tasya cātma-dvitiyām |
yau premākhyā-prabala-raśanā-yantranāt kṛṣṇa-kānti-
jyotiś-cakre ravi-śaśi-tanū ye ca nakṣatra-saṅghāḥ ||68|| [mandākrāntā]

[86] gānaṁ tu pratigaṇaṁ sādharmaṇam api kañcid viśeṣaṁ vahati, yathā—

janmādy-arbhakatā hareḥ pravayasām madhye-sabhaṁ prāyaśaḥ
paugaṇḍādiṣu nirjarāri-vijiteḥ prāyaḥ suhṛn-maṇḍale |
kāliyāidiṣu durjaneṣv api kṛpā-bhakta-vraje'nalpaśaḥ
prāyenātmani rāga-rītir abhitaḥ kāntā-gaṇe gīyate ||69|| [śārdūlā]

tatra ca—

saṅgāne ced bhajati murajid-bhakta-mātraṁ vimohaṁ
śarmāśarmāpy anumiti-miyān tarhi na prekṣakāṇām |
śāntir dāsyāṁ sahacara-daśā vatsalatvaṁ tathānyad
gacched eṣāṁ hṛdi katham iha kṣīra-vār-vad vivekam ||70|| [mandākrāntā]

[87] hanta! padya-dvayam idam ālole manasi udbhūya tad evāndolayati | yathā—

mātar mātar janani mama tad dehi dehīti śabdair
vatsāyusman suta vadasi kiṁ prāṇa-lālyeti cārdraiḥ |
nānālāpa-praṇaya-valitā mām balāt sneha-mudrā
tasmin goṣṭhe smarayatitarām tau savitrī-kumārau ||71|| [mandākrāntā]

geheśi tvam carita-sukṛtā hanta vatsas tvad-agre
vakti psāti prathayati ruciṁ yācate jāhasīti |
ardhād evaṁ sthagita-vacanāṁ sneha-pūrād vrajeśaṁ
dhyāyed vṛttim bata na labhate man-mano bambhramīti ||72|| [mandākrāntā]

iti śrī-śrī-gopāla-campūm anu
śrī-goloka-rūpa-nirūpaṇaṁ nāma
prathamam pūraṇam

||1||